ÇINARALTI

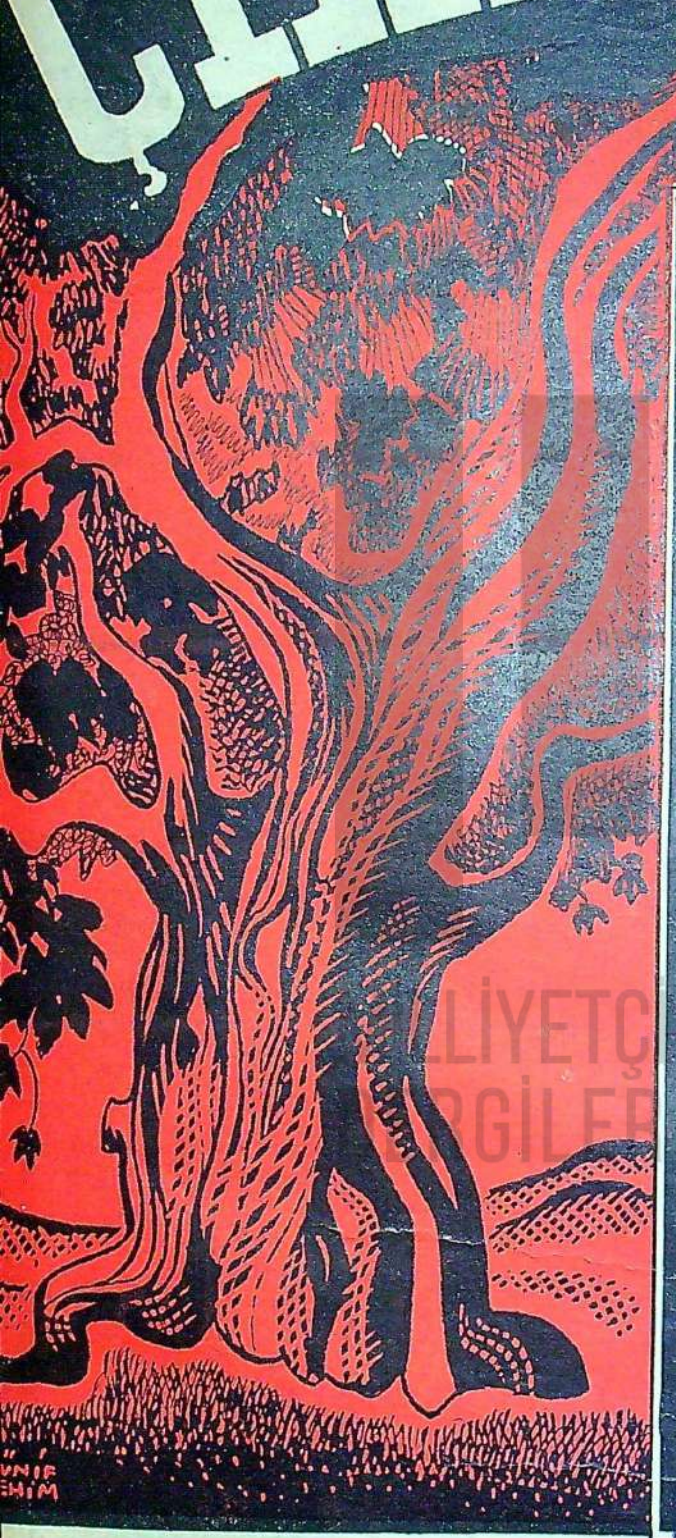

BU SAYIDA :

YİRMİ YIL EVVEL BUGÜN
Şairi : Mithat Cemal Kuntay

YİRMİNCİ YIL
Yazan : Orhan Seyfi Orhon

OSMANLI DEVLETİNİ BATIRAN SEBEPLERDEN :
Devlet işlerinde ahbaplık zihniyeti
Dr. Mustafa Hakkı Akansel

AVRUPANIN İLK CÜMHURİYET İNKILÂBI
İstanbulda nasıl karşılandı?
Yazan: Adnan Giz

KOYNUMUZDA BESLEDİKLERİMİZ
Milliyetçilik - Irkçılık
Yazan: O. S. O.

TÜRK SARAYLARINDA CARİYELERİN HAYATI
Enver Behnan Şapolyo

MAÇ DÖNÜŞÜ
(Hikâye)
Nazım Arslanger

YİRMİNCİ YIL
Şairi :
Haşim Nezihi
Okay

EFE TÜRKÜSÜ
Şairi :
Fezaî

ANKARA

HAFTALIK
FİKİR VE SANAT
MECMUASI

Sayı : 110
Kuruş : 15

«ÇINARALTI» yayınının 7 nci kitabı:

TARİHTEN FIKRALAR

Toplıyan: Salâhaddin GÜNGÖR

Tarihteki bütün meşhur simaların, hükümdarların, sadrıazamların, vezirlerin, şairlerin, zarif ve nüktedan adamların bazı vak'alar üzerine söyledikleri nükteleri, fıkraları, şiirleri sahih ve mevsuk olarak bir ara ya toplıyan bu kıymetli eser

Yeni Çıktı

Fiatı 50 kuruş

Adres: İstanbul, Ankara caddesi Çınaraltı idarehanesi. No. 47

YENİ ÇIKTI:

MASKELER AŞAĞI

«En Büyük Tehlike»
nin İçyüzü

Yazan: O. S. O.

Fiatı: 30 kuruş

Dr. ŞÜKRÜ MEHMET

(SEKBAN)

Gureba Hastanesi CİLD ve ZÜHREVİ hastalıkları sabık hekimi.
Hergün saat 10 dan 16 ya kadar.
İstiklâl Caddesi. Ankara apartıman 99
Telefon: 40916.

Cumhuriyet Matbaası — İstanbul
Sahibi ve Neşriyat Müdürü:
Orhan Seyfi Orhon

Sizi Saadete Götüren

PUDRANIZIN RENGİ Hangisidir.

10 kadında 9 zu fena renkte bir pudra kullanırlar.

Fena renkte bir pudra, yüzünüze «Makyajlı» ve çirkin bir manzara verir ve sizi daha yaşlı gösterir. En uygun rengi bulmanın yegâne çaresi, yüzünüzün bir tarafına bir renk ve diğer tarafına başka renk pudra tecrübe etmektir. Bu tecrübeyi hemen bugün size parasız olarak gönderilecek Tokalon pudrasının yeni ve cazip renklerile yapınız. Bu yeni renkler, gayet-modern ve âdeta sihrâmiz bir göz mesabesinde olan «Cromoscope» makinasile karıştırılmıştır. Bu makina, renkleri kusursuz ve tam olarak seçer. Artık «Makyajlı» bir yüze tesadüf edilmiyecektir. Cild ile imtizaç eden ve tabii gibi görünen mükemmel bir pudradır. Tokalon pudrası, «krema köpüğü» ile beratlı ve hususi bir usul dairesinde karıştırılmıştır. Bu sayede rüzgârlı ve yağmurlu bir havada bile bütün gün sabit kalır. Hemen bugün Tokalon pudrasını tecrübe ediniz ve teninize ne derece bir güzellik temin edeceğini görünüz.

---

29 İLKTEŞRİN

MİLLÎ PİYANGO

Cumhuriyet Bayramı için tertip edilen fevkalâde ikramiyeli Millî Piyango biletlerinden şimdiden alınız. Bu biletler çarçabuk satıldığı için gecikirseniz bulamazsınız.

Konuşmalar

Bay Mustafa Yurtsever:

— Şiirlerinizi aldım. Teşekkür ederim, henüz okuyamadım ama, siz çok güzel yazıyorsunuz, bunları her zaman neşrederiz. Utkanlığımdan dolayı beni affediniz. Benim yaşım bunu bir mazeret olarak gösterebilir. Sizin gibi genç değilim, fakat siz de bana kendinizi unutturmayın. Bu ayni zamanda bizi unutmak demektir.

●

Bay Mehmet Bayrak:

— Divan şiirini anlamak için benim bildiğim lûgatler eski harflerle yazılıdır. Fakat siz divan okuyacağınıza göre eski harfleri biliyorsunuz demektir. Şu halde size şimdilik Muallim Nacinin (Lûgati Naci) si kâfi gelir. Yazdığınız kıt'a, bana aruz veznindeki rübaileri hatırlattı. Birinci, ikinci mısra kusursuz. Edası, ahengi de iyi. Fakat üçüncü, dördüncü mısralar öyle değil, bir defa (azap-gazap) gibi iki mukayyet kafiyeden, mukayyet olmıyan (serap) kafiyesi kulağa hoş gelmiyor, hattâ bu beyit insana, her nedense kafiyesiz hissini veriyor. Bundan sonra bu türlü kıt'alarda bütün kuvvet ilk iki mısrada değil, son iki mısrada olmalıdır. Kıt'a ve rübailerin hususiyeti bir fikrin, bir hissin tam olarak dört mısraın içine sıkıştırılmış olmasıdır. Şair bir kıt'a içinde ne söyliyecekse söylemeli! (Ey, sonra?) dememeliyiz. Kıt'a rübaî hacim itibarile küçüktür, ama, yazılması en güç şiir nev'indendir. Bana kalırsa ilkönce öbür manzume şekillerini deneyin!

●

Bay Ahmet Tufan:

— Manzumenizi yazıyorum:

BİR MEZAR MIDIR ?

— Mehmet Coşkun'a —

Çocukken gezdiğim çamlı yollarda
Kimbilir şimdi de gezen var mıdır?
İbadet saati gelince orda;
Camilerde okunan ezan var mıdır?

Nerde o, sevgilim, vefalı dağlar?
Kimbilir başları duman kar mıdır?
Nerde geçmiş demler, nerde o çağlar?
Onlar da ben gibi bir mezar mıdır?

Ahmet Tufan ŞENTÜRK

İkinci kıt'ada bir hece fazla. (Camilerde) değil (camide) demek mümkündür. İkinci kıt'anın ikinci mısraındaki (kim bilir) yerinde değil, (acaba) deseniz belki daha iyi olurdu. Şiire ismini veren son mısra kuvvetsiz. Sonra bu manzumenin şekli güzel değil, kafiyelerin bu suretle tekerrürü kulağa hoş gelmiyor. İki kıt'adan ibaret böyle bir manzume için çok pürüzsüz, çok kusursuz olmak lâzım. Çabuk yazıp beğenmeyiniz. Daha çok çalışınız!

●

Bay Kâzım Yiğit:

— «Duygular» isimli şiirinizi görmedim. Belki gönderilmiş yazıların arasındadır. «İstiklâl savaşı şehidine» isimli manzumeniz fikir bakımından, his bakımından iyi. Nazım şekline uygunluk var. Fakat bunlar belli ki sizin ilk denemelerinizdir. Şimdilik bunların neşrini istemeyin. Güzel, kusursuz, yeni, ezberlenmiye değer şiirler yazmıya başladıktan sonra neşredilmesini isteyin Çünkü ancak böyle şiirlerin neşredilmesi sahibine bir değer temin eder.

●

Bay Cemal Güvendiren:

— «Yirminci yıl» isimli yazınızın önce nazım haline gelmesi, sonra da güzel olması lâzım. Şiirin kendisine göre birtakım kaideleri vardı. Şiir merakı, şiir yazmaktan evvel, bunları öğrenmekten başlamalı. Siz de -madam ki şiir yazmak istiyorsunuz!- bunları öğrenmelisiniz. Bunlar öğrenilmesi güç şeyler değildir. Biraz bununla meşgul olmak kâfidir.

●

Bay Halil Soyer:

— Mektubunuz çok açık, çok samimî. Nişanlınızın mektubunu alamadığınız için bana dert yanıyorsunuz. Şiirlerinizi bu teessürle yazdığınızı söylemiyorsunuz. Böyle şeyler gençlikte olağandır. Belki de ben bu satırları yazdığım zaman, nişanlınızdan mektup gelmiş, size niçin yazmadığının sebebini anlatmış, gönlünüz ferahlamıştır. O zaman bunlara da lüzum kalmaz. Yalnız şunu da bilin san'atte bu kadar açık yüreklilik, bu kadar samimîlik te caiz değildir. Şiir, bizim hâtıra defterimiz veya hal tercümemiz olursa bizden başka kimseyi alâkalandırmaz. Bu dünyada dert dinleyenler ne kadar azdır, bilirsiniz. Kimse, kimsenin kolay kolay dert ortağı olmaz. Herkes bir şiir okurken, o şiiri yazanın derdine iştirak etmekten ziyade kendisi için bir san'at güzelliği tatmak diler. Yani, kendi keyfi için okur. Bundan dolayıdır ki san'at eserlerinin doğruluğu, vak'aya uygunluğu hiç aranmaz, sadece güzelliği, yazanın bir hüner gösterip göstermediği aranır. Şaire, bu gibi vak'alar ancak bazı mevzular ilham etmek için işe yarar. O, bunlardan herkesin lezzetle okuyacağı birtakım san'at eserleri çıkarır. Siz de böyle yapmalısınız. Eğer nişanlınızı tanısaydım sizin ne kadar temiz ruhlu, saf yürekli olduğunuzu söyler, hakkınızdaki iyi duygularını artırmıya çalışırdım. Fakat bu, aramızda kalırdı.

Şiirlerinize gelince: Bunlarda bir san'at kabiliyeti de gösterdiğinizi haber vereyim. Eğer yazılarınızı sadece san'at güzelliği bakımından yazarsanız muvaffak olacaksınız. Nazım usulünü de oldukça biliyorsunuz. Fakat hususî hayatınızı kendinize saklayın. Yazı yazarken bunları bir tarafa bırakın. Güzel bir şey yazmak endişesinden başka düşünceniz olmasın! Size şimdilik söyliyeceğim budur.

●

Bay Naci Kalpakçıoğlu:

— (Hatıralar) isimli şiirinizi aşağıya yazıyorum:

HATIRALAR

Sonbaharın döktüğü, kuru yapraklar gibi,
Sararmış, solmuş olan, güzel hatıralarım.
Gizli mahfazalarda, inciler saklar gibi,
Ruhumda saklıyorum, sizsiniz bütün varım.

Sizde saklı baharım, herşeyim, saadetim,
Sizsiniz, bana şimdi, yeni bir bahar veren.
Yurdumun bağlarından, bana kokular veren;
Sizin koynunuzdadır, sevgilim, memleketim...

Naci Kalpakçıoğlu

Bu şiirde lisana, nazma ait hiç bir kusur görünmüyor. Sadece birinci kıt'a ile ikinci kıt'ada şekil bir değil. Fakat dikkat ederseniz, burada hiç bir yenilik te yapmıyorsunuz. Hatıraları sararmış, kurumuş yapraklara benzetmek, siz de kabul edersiniz ki yeni bir buluş değildir. Sonra bunları mahfazasında bir inci saklar gibi ruhunuzda saklamak da öyle. Şiirde, hele böyle çok söylenmiş mevzularda, bir yeni buluş, yeni duyuş, yeni anlatış lâzımdır. Başkalarının söylediklerini veyahut söyliyeceklerini yazmak kâfi değildir. Madamki temiz bir üslûbunuz, kusursuz bir nazmınız var, çalışırsanız, bunu da yaparsınız. Eğer bir san'at heevsiniz varsa çalışıp yapmalısınız da!

●

Bay Mehmet Hıyarlı:

— Pek az kullanılan, fakat kulağa hoş gelen bir nazım kalıbı kullanıyorsunuz.

Yalnız bu gönül olsa da yalnız,
Yüzlerce adam yoldaşı her an.
Çevrem boşalıp dolsa da yalnız
Gönlümde benim kor gibi hicran

Bu şiiri biraz daha işlerseniz pek iyi bir şey olacak. Meselâ: üçüncü kıt'ada (ah) çekilmiyor. Halbuki (ah) çekilmeden ne olduğu anlaşılmaz! Sonra birinci kıt'anın kafiyeleri ile ikinci kıt'anınki ayni değil. Bu da bir şekil zaafı saylabilir. Ayni vezinde gal Şeh Galibin de bir şiiri var, öyle hatırlıyorum. Her halde az kullanılan bir vezindir. Bunu bir yenilikle ortaya çıkarmalısınız her bakımdan güzel olsun!

ÇINARALTI

Dilde, fikirde, işde birlik

Sayı: 110 — 30 1.Teşrin 1943 Cumartesi

İdare Evi : İstanbul, Ankara caddesi, Çınaraltı Yayınevi. No. 47

TÜRKÇÜ FİKİR ve SANAT MECMUASI

Telefon : 22129 — Fiatı: 15 Krs. — Cilt : 5

-3-

Yirminci yıl

Yazan : Orhan Seyfi ORHON

Cümhuriyetimizin yirminci yılına girdik. Bu yirmi yıl bizim hayatımızda sulh, sükûn ve imar bakımından pek nadir ele geçen bir Lâle devridir. Yirmi yıldır hiç bir tecavüze uğramamamız Cümhuriyet hükûmetinin kuvvetini, hiç bir maceraya atılmamamız da bu hükûmeti idare edenlerin takip ettikleri siyasetin isabetini gösteriyor. Belki bir aralık, 18 inci asırdaki Lâle devrinde olduğu gibi biraz fazla zevk ve sefaya düştük. Vakıa, zevk, sefa, neş'e eğlence -ne yaptığını bilmiyecek kadar sarhoş olmamak şertile- bir millet için lâzımdır. «Dünya nimetlerle doludur, hayat yaşamıya değer.» Bu çok doğrudur. Fakat bu hayatın bir de iç tarafı vardır: İlim, fazilet, ahlâk, ideal.. Bunlar da insanları ve milletleri saadete ulaştırır, hem de kaybedilmek tehlikesi olmıyan bir saadete... Cümhuriyet hükûmetinin bu yirmi yılda daha büyük işler yapmasını dilerdik. Fakat az şey de yapılmadı. Her ne tarafa başımızı çevirsek bunun bir parçasını görüyoruz. Yurdumuz bir medeniyet humması içinde. Arasıra bazı çırpınışlar oluyorsa bunu büyük bir doğumun şiddetli ağrılarına bağışlamalıyız. Bugün, bize nurtopu gibi bir yarın doğuruyor. Dünyanın, büyük emellerimizin tahakkuku arifesinde olduğunu düşününce, onun bir «sahip-kıran» olacağına şüphem yok. Ümit, ne güzel şeydir! Bazan gençlik, bazan kuvvet, bazan bir ideal şeklinde görünür. Ben, Cümhuriyeti Türk milletinin ümidi halinde tasavvur ederim. Çünkü bütün dileklerimizi ona bağladık.

Türkiye Cümhuriyetinin bu cihan harbinde sulh ve sükûn içinde yirmi yaşına basmasına seviniyorum. Fakat benim bu sevincim hiç bir zaman onun ideali için döğüşmeden kaçacak bir korkak olduğunu zannetmemden gelmiyor. Tam aksine, kudretini en iyi zamana, asıl zamanına sakladığını görmemden geliyor. Ben, bu delikanlıyı ilk doğduğu gün bir kahraman gibi selâmladım!

Orhan Seyfi ORHON

ABONE ŞARTLARI
Yıllığı 760, altı aylığı 380, üç aylığı 200 kuruş
Ecnebi memleketler için :
Yıllığı 1000, altı aylığı 500 kuruş

Sahip ve Neşriyat Müdürü :
Orhan Seyfi ORHON

İHTAR :
İdarehanemize gönderilen eserler neşredilsin edilmesin sahiplerine iade edilmez. Bize neşredilmek üzere gönderilen eserlerden bir telif hakkı istenemez.

MİLLİ KÜTÜPHANE ANKARA

Yazan: Mustafa Hakkı AKANSEL

Osmanlı Devletini Batıran Sebeplerden:

• •

Devlet İşlerinde Ahbaplık Zihniyeti

"İLTİMAS"

Ahbaplık, hakikî dostluktan ayrıdır. Hakıkî dostluk altındır, ahbaplık ise kâğıt paradır. Kâğıt para da o işi görür, fakat altının yokluğunu daha iyi duyurur. Ahbaplık gayreti mücrimleri, hak ettikleri cezalardan kurtarmak için müdahale eder. Hatır için, en fena göz yumuşlara götürür. Ahbaplar, omuzdaşlar, çabucak (suç ortağı) olurlar. Tanıdık kayırma gayreti ahlâkı bozar, âdiliklere, zayıflıklara, vatana hiyanetlere yol açar. Ahbaplık duygusu, kötümserlikten, göz yummadan, ciddiyetsizlikten, (neme lâzım) cılıktan doğar. Ahbaplık duygusu birçok seçkin devlet adamlarını felce uğratmıştır. Onları, dürüst, ciddî ve memleketin yüksek menfaatlerine muvafık bir tarzda iş görmekten alıkoymuştur. Vatanlarına büyük faydaları dokunmuş olan hükümdarlar ve yüksek devlet adamları kendilerini bu duyguya kaptırmamış olanlardır. Meselâ, Yavuzda ve Fatihte bu duygu hiç yoktu. F. Grenard, (Asyanın üstünlüğü ve düşkünlüğü) isimli eserinde, Osmanlı devletinin yükselme devrinde, hatıra gönüle hiç bakılmadığını, yalnız ve yalnız (vazife) duygusunun hüküm sürdüğünü ehemmiyetle kaydeder: (Padişah bile vazifesinin gölesi idi) der. Cengiz dahi, koyduğu (yasa) ya evvelâ kendisi harfiyen riayet eder ve ötekileri de ettirirdi. Timurlenk te böyle idi. Bu gibi büyük hükümdarlar, milletin yükselmesi için yat'iyen (hissiyat) ile hareket etmezler, yalnız tam ve kat'i (mantık ve muhakeme) ile hareket ederlerdi. Meselâ, Fatihin şehzade öldürülmesini emreden kanunu çok tenkid edildi. Fakat, hiç düşünülmedi ki, eğer o kanun konmasaydı, Osmanlı devleti de, bir çok Asya devletleri gibi, az zamanda dağılırdı. O kanunla, şimdi, havadan çocuk öldüren bombacı uçak arasında hiç bir fark yoktur. Büyük hükümdarlar, hep, kaplanlar gibi, (muhteşem yalnızlık) içinde yaşamışlardır. Ahbaplık duygusu ile hareket eden zayıf seciyeli insanlar, ise, kurtlar, çakallar gibi, sürüyle gezmesini severler. Onlar, yaratılışta, yumuşak ruhlu, itaatli, hususî bir meyli olmıyan, hem iyilik, hem de fenalığa müstait, kayıtsız insanlardır. Kayıtsızlık ise ölümün başlangıcıdır. Geçende, bu der-

VECİZELER

İnönü, Türk birliğinin tâ kendisidir.

Hayatta en hakikî mürşit ilimdir.

Dünyada her harikayı vasıtalar değil, insanlar yapar.

Medenî hayat her şeyden evvel sıhhî hayattır.

En büyük eserimiz, Cümhuriyetimizdir.

gide (İngiliz milleti niçin yükseldi isminde bir yazı yazmıştım. Or İngiliz milletinin bu (omuzdaşlık niyeti) nden uzak kalma sayes yükseldiği her halde şiddetle dik gözünüze çarpmış olmalıdır. Jap yada da, hattâ nazırların bile sık öldürülmesi, yine, vatan uğrunda bir omuzdaşlığın oralarda sökmed ne işarettir. Şimdiki Rusyada dahi ni durum vardır: hiç bir hissiyat vatan için gayet soğukkanlı bir m tık ve muhakeme.

Tarih karşısında (İttihat ve rakki) fırkasını lekeliyen bu (ah lık zihniyeti) olmuştur. Bu fırk kuranlar ve fırkanın ileri gelen çok namuslu, vicdanlı, vatanla kurtarmak istiyen insanlardı. Bi kım âdi yaratılışlı insanlar, dalka luk ve diğer vasıtalarla bunlara naştılar, onlarla ahbap, tanıdık o lar, ve bu sayede şahsî gayelerine laştılar, memlekete çok ziyan v ler ve fırkayı da lekelediler.

İspanya, Cenubî Amerika serling'in : (Méditations sud - A serling'in : (Méditatians sud-Am cains-Cenubî Amerika tefekkürl isminde, bir eseri ile, André Si ed'in (L'Amerique Latine-Lâtin A rikası) isminde bir eseri vardır. M leketinin yükselmesini istiyen Türk aydınına bu kitapları, ba ikincisini, dikkatle okumalarını sive ederim. Çünkü, ben, neden kaldığımızı bu iki eseri okuyunca ha iyi anladım. Terakki etmek

evvelâ, niçin geri kaldığımızı bilmeliyiz. İşte, bu iki kitap, bize bunu anlatıyor.

Bunların kısaca hülâsası: İspanyada, ve Cenubî Amerikada, devlet işlerinde, mantık ve muhakemeden ziyade (hissiyat) hâkimdir. İspanyada bir nevi dostluk (amitié) hâkimdir. Luther, buna, vaktile (Freundschaft) ismini vermişti. Bu, aile bağları kadar kuvvetli bir nevi (Kapalı çenber-Cercle clos) dur. İptidaî bir duygudur. Çenber içindekilere bütün memurluklar, devletin bütün imtiyazları bahşolunur. Meziyetleri, iktidarları hiç dikkate alınmaz. Çenber dışındakiler ise, en büyük meziyetlere sahip olsalar, kenarda kalırlar. Memleket onların istidatlarından hiç istifade edemez.Onun için, bu memleketlerde hiç terakki olmaz. Cenubî Amerikada, tanıdık dükkândan daha pahalıya mal alınır da, daha ucuz satan fakat tanıdık olmıyan dükkâna gidilmez. Oralarda, iş yapmak için mutlaka tanıdık olmak şarttır. Halbuki, İngilterede, Şimalî Amerikada, Almanyada böyle değildir. Herkes, tanıdık olsun olmasın, en ucuz satana gider. Cenubî Amerikalı bir büyük devlet adamını, bir resmî ziyafet esnasında, dışarıdan biri çağırmış, ve o zat da dışarı çıkıp konuşmuş. Kayzerin: (şimdi sırası mı idi?) deyince, o zat: (siz bilmezsiniz, bizim memleketlerde şahıslar ve hissiyat hâkimdir. Eğer, ben bu adamı, böyle vakitsiz ve yersiz de olsa, kabul etmeseydim, o, benim en büyük düşmanım olurdu. Buraları, Şimalî Amerikaya benzemez) demiş. Esasen, ben, İspanyâ ile Anadolu arasında iklim ve toprak bakımlarından da büyük benzerlikler görüyorum. İklimin insanlar üzrindeki mühim ve kat'î tesirleri meselesini başka bir yazımda inceleyeceğim.

Ben, bu iki kitabı okuyunca, bizde (İltimas), (adam kayırma) gibi en büyük bir derdimizin asıl sebeplerini öğrendim. İltimas, adam kayırma yüzden, devletin memurlukları, en ehil olana değil, en arkası kuvvetli olana verilirdi. Ehivetsiz bir adam ise, bir dairenin başına geçti mi, orasını çürütür. Kocibey risalesinde -1630 da yazılmış- şöyle bir cümle var: (Padişahı iyi olursa, bütün dünya nizam bulur. Fena olursa ağaçlar yemiş vermez ve yerlerde ot bitmez). İşte, bu fikri, derecesile, bütün devlet memurluklarına teşmil edebilirsiniz: bir işin başında, temiz, vicdanlı, yurtsever, zeki ve o işin hakikaten ehli olan bir adam bulunursa o iş yürür ve yükselir. Aksi olursa, o iş kurur. (The Right man at the right place-bir işe en ehlini bulup getirmek). İngilizlerin bu atalar sözünü geçende bir yazımda nakletmiştim. Olağanüstü ehemmiyetinden ötürü yine aldım. Çünkü, Osmanlı devletini batırmış olan mühim illetlerden biri de bu hısım, akraba, tanıdık, ahbap kayırma) dır. «İltimas» tır.

Dr. Mustafa Hakkı AKANSEL

Görüşler

MİLLÎ ŞUUR VE MİLLÎ HİDAYET

Ben ne zaman, millî şuura sahip olamamış, millî hidayete ulaşamamış bir adamın, yaşça, fikirce, tecrübece olgunlaşsa bile yine bir milleti asla anlayamıyacağına bir misal arasam, Hüseyin Cahit Yalçın'ı okurum. O bana, mutlaka bir kaç misal verir; hattâ en haklı göründüğü dâvalarda bile!

Vakıa siyasî meselelerde haklılık veya haksızlık kolay anlaşılmaz. Ancak neticede meydana çıkar. Bazan neticede de meydana çıkmaz, münakaşası tarihe intikal eder, sürer gider. Geçen umumî harpte, harp mes'ulünün kim olduğunu bugün de konuşabiliriz. Meselâ, bu harpte: Biz Hüseyin Cahit Yalçın'ın reyine tabi olsaydık, Almanlar, Yunanlılara Balkanlarda taarruz ettiği zaman harbe girmiştik. Farzımuhal bu harp yüzünden Yunanistanın bugünkü haline bile düşmüş olsaydık, Hüseyin Cahit Yalçın'a hatasını kabul ettirebilir miydik? O zaman şöyle diyecekti:

«Mutlaka harbe girmiye mecbur duk. Biz taarruz etmesek bile mutlaka taarruza uğrıyacaktık. Hiç Balkanlara inen Almanya, dünyayı kasıp kavururken yolunun tam ortasına dikilen Türkiyeyi bırakır mı? O zaman müttefikimize karşı da vazifemizi hakkile yapmamış, nihaî zaferdeki payımızı kaybetmiş olacaktık. Halimize şükredelim!»

Bunu kıyamete kadar münakaşa edebilirdik.Halbuki millî hidayete ulaşmış, millî şuuru bizden çok üstün olan hükûmet, bu gayesiz taarruza atılmadı. Ancak tecavüze karşı kendimizi şiddetle müdafaaya hazırlandı. Neticede bu felâkete uğramadığımız gibi müttefikimiz için çok kıymetli bir dost ve bir kuvvet olarak kaldık.

Bu gibi meselelerde hakikati riyazî bir katiyetle görmek imkânsızdır. Ancak bu işlerdeki yanlışlıkları millî gururumuza, civanmertliğimize, millî vicdanımıza aykırılıklarla sezeriz.

Meselâ: Bu harpte Hüseyin Cahit Yalçın'ın taşkınlıkları doğru değildir. Çünkü: Sokakta iki kişi ölüm dirim kavgası yaparken dama çıkıp bunlardan birine hiç durmadan küfürler basan, tükrükler saçan mahalle çocuğu vaziyetine düşemeyiz. Buna, büyük bir millet olmak gururumuz mânodir. Eğer bu mücadeleye müdahale etmek lüzumunu duyarsak o zaman aşağı iner, hayatımızı da tehlikeye koyarak dostumuzu mertçe müdafaa ederiz. Civanmertliğimiz bunu emreder.

Biz, bir devletle ittifak edersek ancak müsavi hak ve şerefle ittifak etmek isteriz. Yoksa hâmi devletle, bir mahmi devlet vaziyetine düşmek istemeyiz. Bunu da bize millî şeref ve haysiyetimiz meneder.

Felâkete düşen Yunanistanda kaynaşmalar oluyormuş. Bu kaynaşmalar İngiliz menfaatine aykırı bir şekil alıyormuş. General Vilson Yunanistana bunun için ihtarda bulunmuş. Bu mevzu üzerine lüzumsuz bir makale yazan Hüseyin Cahit Yalçın'ın şu satırlarını okuyun:

(Sonu 15 inci sahifede)

Yazan: Adnan GİZ

AVRUPANIN İlk Cumhuriyet İnkılâbı İstanbulda Nasıl Karşılandı?

• • •

«Bugünden sonra bir rüşvet alıp ve zulüm edip ve edenleri bilip gizlerseniz vallah elbet ben duyarım. Eba ve ecdadım ervahı için evlâdım dahi olsa kıyarım ve siyaset ederim.

— *Üçüncü Selim* — »

Fransız ihtilâli koptuğu zaman Osmanlı devleti de dahil olmak üzere bütün büyük devletleri milletlere pek müstebit bir idare takip ediyorlardı. Hele Osmanlı devleti ve bilhassa bu devletin temel unsur olan Türk ulusu bu tarihte artık kökleri hâlâ yayılmış pek müzmin dertlerin ıstırabını çekiyordu. Fakat şu sırada bu ıstırapların hiç olmazsa biraz dineceğini ümit ettiren mühim bir değişiklik olmuş, en çok Fransanın sebep olduğu meş'um bir harbin en buhranlı zamanında tahta geçen Birinci Abdülhamit 15 yıllık sönük, şerefsiz, hüzün verici bir saltanattan sonra ihtiyar omuzlarını ezen bu muazzam yükü yine meş'um bir harbin en buhranlı bir devresinde selefinin oğluna devredip gitmişti.

İşte Fransada inkılâbın gerçekleşmiye yüz tuttuğu ve umumî meclisin toplandığı 5 Mayıs 1789 tarihinde Üçüncü Selim Osmanlı mülkünün kırk günlük padişahı bulunuyordu. Selim saltanat kanununun değişmesindenberi kafeste yaşıyan bütün şehzadeler kadar gözü kapalı büyümemişti. Daha küçük yaştanberi bir takım kahramanlık hikâyeleri kuvvetli telkinlerle onun ruhuna işlemiş, bir numaralı adaşına benzemek, onun gibi büyük işler görmek ve nihayet Osmanlı devletini felâketten kurtarmak gayesi yalnız onun hayalinde değil fakat muhitinde de silinmez izler bırakmıştı. İşte o ruhunu saran bu hayalin tesiri iledir ki kafeste bulunduğu müddetçe memleketin ahvali ile gizliden gizliye alâkadar olmuş, hattâ Fransa ile mektuplaşmak yolunu bile bulmuştu. Abdülhamidin şerefsiz saltanatından azap duyan devrin uyanık insanları da biran evvel Selimin tahta geçmesini temenni ediyor, «artık bu adam pek ihtiyarladı. Şu genç Selim tahta geçse de işler biraz düzelse!» diyorlardı. Fakat bu genç Selim de nihayet o ruhan bozulmuş aileye mensuptu. Bu iradesiz, bilgisiz ve görgüsüz genç sadece milleti için iyi niyetler besliyor ve zamanın adamları gibi öyle her yenilikten ürkmüyordu. Bütün meziyeti bu iyi niyetlerinden ibaret olan Üçüncü Selim, ancak kuvvetli mürebbilerin, yüksek devlet adamlarının vesayeti altında millet faydalı olabilirdi. Fakat her asrın hasreti çekilen o mübarek adamlarından en kıt devresi de aksine bu zavallı Selimin zamanına tesadüf etmişti. O tahta geçtiği zaman Osmanlı devletinin yüksek makamlarında yer alan ve alacak olan insanları şöyle üç kısma ayırmak mümkündü:

Birinci kısım, on beş şu kadar yıl danberi iş başında bulunan Abdülhamit devrinin yorgun, bezgin, riyakâr ve hiç bir işe yaramaz ricali idi ki bunlar saltanat değişmesinin tabiî serpintisine uğramaktan korkuyor ve büyük bir ihtirasla yerlerini muhafazaya çalışıyorlardı. İkinci kısım, on beş yıl danberi idbar köşesine atılmış olan Sultan Mustafa adamlarıydı ki onlar da bir mevki kapmak, bu kara yıllık idbarın acısını çıkarmak için dört gözle velînimet zadelerinin tahta çıkmasını bekliyorlardı. Üçücü kısım da Selimin veliahtlık zamanındaki yıldık bendeleriydi ki onlar da, ayni tirasla hemen iş başına geçmiş bulunuyorlardı. Simdi bu devlet adamlarından hangisi genç padişahın iyi niyetlerinden istifade ederek memleketi düzeltecek? Hangisi Fransız inkılâbını ibret alıcı bir gözle takip edebilecekti? Selim daha tahta çıkar çıkmaz ne muazzam, ne başa çıkılmaz bir dert ile karşılaştığını anlıyarak bi

VECİZELER

Kendini tanı ve tanıt.

Milletini sev ve sevdir.

Türk genci! Atatürk, Cümhuriyeti sana emanet etti.

Dünü unutma, bugünü iyi anlarsın.

Görüşte bilgiye, gidişte ülküye inanırız.

hesaplarını şaşırmış, sadaret kaymakamına gönderdiği bir fermanda memleketin acıklı halini hemen hiç bir Osmanlı adamında görülmiyen bir doğruculukla tasvire çalışmıştı:

«Kesret-i mezalimden âlem harap oldu. Reayada takat kalmamıştır. Kadılarla naiplerin, voyvodalarla âyanlar ve cizyedarların etmedikleri zulüm yok. Bunlar hep emanet, ehline sipariş olunmadığından neş'et etmiştir. Gerek menasip-i ilmiye ve gerek sair menasib-i devleti aliye ve vezaif-i askeriyeyi yarın Cenabı Allah ruzu cezada cümlemizden sual eder; ne cevap vermeli? Bizden evvel gelen selâtin ve rical birer birer nizam vermişlerdir. Biz onların nizamını yıkmaktayız. Onlar da bizim gibi insan değil midir? Ben avn ü inayet bari ile icrayı siyasette ve refette kusur etmem. Dünya siyaset ve adalet ile nizam bulur. Bugün devletimin iki düşmana seferi var. Hal nasıldır? Hazineler malûm, zahire malûm, asker, barut ve mühimmatın nizamı ve keyfiyeti nicedir? Ketmetmeyip doğruca müzakere edip hakikati bildirmekte kusur etmeyesin! Bu âlem bana emanettir. Bildirmeniz matlubumdur. Bir gûne mülâhaza edip bildirmezseniz yarın Allahın huzurunda iki elim yakanızdadır. Yarap! Bu kulların bana bildirmediler deyip ben kurtulurum. Bugünden sonra bir rüşvet alıp ve zulüm edip ve edenleri bilip gizlerseniz vallah ben elbet duyarım. Eba ve ecdadım ervahı için evlâdım dahi olsa kıyarım ve siyaset ederim. Böyle bilip öyle hareket edesin! Ben doğru söze muğber olmam, devletimize hayırlı olan ne ise hakikatile bana bildiresin!».

İnkılâp arifesinde hemen hemen Fransa da bu durumda idi. Üçüncü Selimin sayıp döktüğü dertlerin bir çokları Fransanın içtimaî bünyesinde mevcuttu. Netekim Fransız ahalisi bu dertlerin artık tahammül olunmaz acısile ayaklanmıştı. Fakat inkılâbı yaratan büyük bir âmil daha vardı ki bunu Osmanlı ülkesinde bulmak mümkün değildi. Bu da vücutlarile bütün insanlık âleminin öğündüğü hürriyet ve müsavat âşıkı mütefekkirlerin bir asra yakın bir zamandanberi eserlerile Fransa halkına yaptıkları telkinlerdi. Ancak bu eserlerdir ki Fransada evvelâ büyük bir ruh inkılâbı yaratmış, daha On beşinci Louis'nin son yıllarında ihtiyar Volter: «—Ne tarafa baksam büyük bir inkılâbın hazırlandığını görüyorum.» demişti. Nihayet «İnsan hukuku» beyannamesini yaratmış olan o ciltler dolusu eserden bihaber bulunan Osmanlı münevverleri Fransız inkılâbının, Cümhuriyet prensiplerinin ruhuna nasıl akıl erdirebilirlerdi? «Fransız inkılâbı» !.. Bu terkip, onları evvelâ «Fransız» kelimesile ilgilendirirdi. Bu kelime tâ kral Françesko'nun Sultan Selimin dergâhına sığındığı zamandanberi, Hayreddin paşanın Osmanlı donanması ile Fransa limanlarına geldiği gündenberi Türklerin kalbinde âdeta silinmez bir şekilde yer etmiş, «Françelu» hristiyan âleminin en sempatik siması olarak tanınmış, Türklüğün kerem ve sehavetinden en çok bu ismin sahipleri pay almıştı. Düşünüldükçe akla hayret gelir, Türklüğün Fransızlara gösterdiği samimî dostluğu, hattâ fedakârlığı, hattâ yardımı Avrupanın hiç bir hristiyan devleti yapmamış ve yapamamıştır. Osmanlı devleti evvelâ Fransanın can düşmanı Habsburglara karşı mükemmel bir gözdağı olarak kullanılmış, Fransanın istediği zaman harbe girmiş, istediği zaman sulh yapılmış. Fransız sefirleri Babıâlide istedikleri gibi at oynatmış; fakat bu iyilikler yalnız siyasî alanlarda kalmıyarak iktisadî bakımdan da Fransaya büyük menfaatler temin etmiş, Şarkın bütün pazarları Fransız tüccarlarına açılmış, Osmanlı devletinin o hudutsuz servetinden en çok «Françelu» faydalanmıştı. O halde ki, Osmanlı ülkesi asırlarca Fransaya gayet zengin bir sömürge vazifesini gördü. Bu hakikati itiraf eden meşhur Fransız tarihçisi Vandal: «Osmanlı ülkesi ticaret bakımından Fransaya bir müstemleke kıt'asının yapabileceği bütün hizmetleri, faydaları temin ediyordu. -der- Hem de bir müstemlekenin bütün masraflarından, mahzurlarından azade olarak.. ».

Gördükleri bu kadar iyiliğe rağmen Fransızlar Türklere karşı pek iki yüzlü bir siyaset kullanmış, Türk-

(Devamı 14 üncü sahifede)

20 nci yılda

Dünya gelsin de görsün, mesafe ne, zaman ne;
Nasıl birden değişir yurd denilen bu anne.

Şimdi beton bir kale, şimdi çelik bir duvar,
Her gün yeni bir oluş, yeni bir yükseliş var.

Memleket yepyeni bir aydınlığa koşuyor.
Makineler durmadan toprakla boğuşuyor.

Dün kağnı gıcırtısı uyuştururken yeri
Bozkırı çınlatıyor bugün tiren sesleri

Kâfi geliyor bize seneler değil, aylar,
Sarıp kuşatmak için bu ana yurdu raylar.

Plânlı bir yürüyüş, otomobilli, yaya.
Gök kanada kavuştu, stepler fabrikaya

Zaferle dönüyoruz açılan her savaştan
Azmettik ana yurdu yapmıya yeni baştan

Her vatandaş bir ordu, her genç şimdi bir kaya
Yirmi milyon Türk bugün çelikten birer tabya.

Şimdi çakan bir şimşek, şimdi gergin bir yayız
Ve bu büyük dâvada tam yirminci yıldayız.

Haşim Nezihi OKAY

(Çınaraltı) 30 Kasım 1943 sayı 110

Yeni Neşriyat

TARİHTEN Fıkralar

Toplayan: Salâhattin Güngör

[«Çınaraltı» yayınının 7 nci si olan bu kitabında hükümdarlarımızın, vezirlerimizin, âlimlerimizin ve şairlerimizin bazı vakalar üzerine söyledikleri 130 dan fazla seçkin fıkra ve nükteleri bir araya toplıyan değerli bir eser. Bunlardan birkaçını alıyoruz.]

Belki bir kulp takan bulunur!

Adı «Deli» ye çıkanlardan şair Nüzhet, Amasyada uğradığı bir kahvede kahveci, kulpu kırık bir fincanla kendisine kahve getirmiş. Nüzhet, gülerek cerife:

— Bunu İstanbula götür! demiş.

— İstanbula götürüp ne olacak?..

— Orada herşeye kulp takarlar. Belki orada da bir kulp takan bulunur»

●

Arafatta da çal!

İkinci Sultan Mahmudun sazendelerinden meşhur Tanburî Zeki Ağa, ömrünün sonlarına doğru hacca gitmiye karar verir ve tanıdıklarından Kethüdazade Arif Mollaya bir gün Beşiktaş çarşısında rastlıyarak veda eder;

— Hakkınızı helâl edin, Efendi Hazretleri.. Ben artık hacca gidiyorum. Orada tanburamı tövbe edeceğim!

Kethüdazade:

— Yok.. yok.. der, sen tanburunu Arafatta da çal!

●

Nevres ile Ziya Paşa...

Şair Ziya Paşa, Sultan Aziz sarayında iken Nevres Paşa ile sık sık şatranç oynarlarmış. Padişah da arada bir, bu oyunları seyretmiye gelirmiş. Ziya Paşa, saraydan çıkarılınca Nevres Paşa, şu mısraı söylemiştir:

«Şah evinden mât olup çıktı Ziya...»

●

Âli Paşa ve fasulye piyazı.

Sadrazam Âli Paşa, ömrünün son yıllarında, hekimlerin tavsiyesile perhiz yapıyordu. Fakat, arada bir dayanamıyor, canının istediği şeyleri getirtip yiyordu. Bir gün kendisini tedavi eden hekim, kahvaltı tepsisinde, bir tabak masulye piyazı görünce —Paşa piyazı pek severdi — ihtarda bulunmak istemiş, Âli Paşa; elile:

— Ada.....m sen de! mânasına gelen bir işaret yaptıktan sonra şu cevabı vermiş:

— Biz artık ömrü lezizi, ömrü azize tercih ediyoruz!

Yazan: O. S. O.

KOYNUMUZDA Beslediklerimiz!

●●●●

Bu vesikanın neşri aleyhinde bulunanların ilk telâşlı hiddetleri geçmiş gibi görünüyor. Anladılar ki: Bu vesileyle hiç kimsenin ne şahsına, ne vicdanına, ne hüviyetine en küçük bir îmada bile bulunmak niyetinde değiliz. Bunun sahteliğini de henüz ispat edemediler ve neşre değmiyen ehemmiyetsiz bir şey olduğunu da iddia edemiyorlor. Şu halde: Yapabilecekleri sadece şahsımıza hücum etmekten ibaret kalıyor. Bu kadarını da biz hoş görüyoruz.

●●●●

Milliyetçilik - Irkçılık

YİNE BİRKAÇ SÖZ

Akşam gazetesinde bana cevap veren (Vâ-Nû), Halk Partisinin 6 okundan birinin (milliyetçilik) olduğundan bahsediyor. Bu vesikayı neşretmekle benim ırkçılık ettiğimi söylüyor. Netice: Parti prensiplerine aykırı harekette bulunuyormuşum!

Bir defa: Bu vesikanın sahte olup olmamasile bunun doğrudan doğruya bir alâkası yoktur. Fakat, ne beis var, buna da cevap vereceğim:

Partinin altı okundan biri de evet, (milliyetçilik) tir. Şu halde önce: Milliyetçilikte ırk, hiç bir suretle bahis mevzuu olamaz mı? Onu halletmek icabediyor.

Sayın Basvekilimiz Şükrü Saracoğlu, Türkçülüğü, Büyük Millet Meclisinde söyle târif etmişti:

«Türkçülük bir kan meselesi olduğu kadar bir kültür ve vicdan meselesidir.»

« Bir kan meselesi olduğu kadar...» Öyleyse bir ırk mevzuu vardır. Benim de Türkcülüğü anlayısım iste budur. Türkcülükte bir kan meselesi yoktur, deyince, bu târif. Türk milleti ile beraber ortadan kalkar. O zaman, sovca Türk olana Türk denmez. O zaman. (Türk) bir milletin adı olmaz. (Türkiveli) demek olan sivasî bir tâbir mânasına gelir. Ahmet Emin Yalman bunu kısaca : (Türklük bir tabiiyet meselesidir.) diye izah ediyor. Sabiha Zekeriya Sertel gibi düşünenler bu fikri idealize ediyorlar; daha ileriye gidiyor: «Ben bu toprağa babamın, babasının babasının kanile merbut değilim» diye öğünüyorlar.

Türkçülük aleyhtarları da zaten bundan başka bir şey söylemiyorlar. Türkiyeden Türkleri çıkaralım! demiyorlar, Türk vatanının sahibi, Türk milleti değildir, bu siyasî sınırların içinde kimler varsa, hiç bir millete bağlanmadan onlardır, diyorlar. Milliyet aleyhtarlıkları da buradan geliyor. Onların (millet) dediği şeyin henüz ne tarihî çehresi, ne soyu, ne an'anesi, ne mukaddesatı vardır. Bugünkü sınırların içindeki siyasî birliğe bu adı veriyorlar. Bunun içindir ki Türkiye dışında da bizimle ayni milletten olanlar bulunduğunu söylediğimiz zaman küplere biniyorlar. Buna karşı hiddetini tutamıyan bir gazeteci bayan « bundan nefret ediyorum!» diye bağırıyor. Bunun için makaleler yazılıyor, mecmualar çıkarılıyor, broşürler dağıtılıyor. Onlar ne kanca, ne de kültür ve vicdan Türk olmıya tenezzül etmedikleri içindir ki bu fikre dört elle sarılmışlardır. Türkçüler kâh harb âş-

56

kâh Vilhelm Almanyasının kuklaları, kâh inkılâp düşmanı, kâh mihverci, kâh softa oluyorlar. Onlar, bunun için Türkçü değil, insaniyetçidirler. Bunun için Marksizmi bir halâskâr gibi gösteriyorlar. Bunun için Türkçülükte onlarca bir ırk mevzuu yoktur: Türkçülük müsavi ırkçılıktır.

Acaba, ırkçılık ettiğimi söyliyerek beni hükûmete kötülemiye çalışan (Vâ-Nû)da Türkçülüğü böyle mi anlıyor? Onca, Halk Partisinin 6 okundan biri olan milliyetçiliğin mânası bu mudur? Fakat, o zaman Atatürk'ün Türk gençliğine hitabesindeki: «Muhtaç olduğun kudret damarlarındaki asîl kanda mevcuttur.» sözünün mânasını kavramak imkânsızlaşır, o zaman, gençlerimize Türk tarihi okutmak, millî tarih okutmak olmaz, hususî bir tarih okutmaktan ibaret kalır. O zaman geçen harpte, mübadele ettiklerimizi yanlış değiştirmiş oluruz.

Hepsini bir tarafa bırakalım. Bu fikir yanlış, haksız ve imkânsızdır. 18 milyonluk Türkiyenin içinde hesaba katılmıyacak kadar küçük bir zümrenin hodkâmlığı için nasıl Türk milletine soyunu inkâr ettirebiliriz? Onun muvafakatini almadan bunu yapmıya kimin hakkı vardır ve bu mümkün müdür?

Irkçılığa gelince: Bu, Türklüğü sadece bir kan meselesi sayanların anlayışıdır. Onlarca Türk olmak için katıksız Türk soyundan gelmek lâzım. Bizim kültürümüze sahip olmayı, kendini vicdanen Türk hissetmeyi kâfi bulmuyorlar. Eğer ben, böyle bir şey düşünmüşsem, o zaman ırkçılık etmis olurum. Bu benim inandığım Türkçülüğün tarifine de sığmaz. Benim kanaatimce o zaman millî birliğimizi bozacak kadar tehlikeli bir nifak içerisine düşmüş oluruz. İthamların, iftiraların sonu gelmiyecektir. Hiç kimse fikrimi sormadan ve hiç kimseden bir takdir ve mükâfat ummadan bunun tam aksini düsündüğümü yazdım. Vakıa ırkın bazı üstün vasıfları tasıdığını inkâr edemiyorum. Millî kültürümüz baskalarını çarçabuk temsil edecek kadar da kuvvetli değildir, ve kimsenin vicdanını da kesfedemeviz. Fakat bunun zararlarını mümkün mertebe tahdit etmive calışarak kabul edeceğiz. Hükûmet de bazı millî ve hayatî vazifelerde soya dikkat etmek gibi makul ve mutedil bazı tedbirler alıyor. Bütün bunlara rağmen, eğer yine bizi aldatmak için, Türküm diyen, bir menfaat mukabili Türk gibi görünen, ayrı bir millî vicdan taşıyan, bize hiyanet ve nankörlük eden çıkarsa onları şiddetle takbih etmeden başka bir çare yoktur. Onlara karşı göstereceğimiz umumî nefret ve istikrah bunun müeyyidesi olacatır.

(Vâ-Nû) nun dönüp dolaşıp, bu vesikayı neşretmekten ne beklediğimi anlamıya çalışmasındaki maksadı buysa, ona açıkça söyliyeyim ki:

— Evet, bize bu türlü hiyanet ve nankörlük edenleri ayıplamamızı, çok, pek çok ayıplamamızı istiyorum. Onları hiç bir suretle mazur görmemeliyiz, diyorum. Çünkü bence: Türk milleti gibi koynunda taşıdıklarını kendisinden ayırmıyan, hattâ çok defa onları kendisinden bile üstün tutan bir millete bunu reva görmek çok ayıp, çok çirkin, çok haksız ve vicdansızca bir hareket, âdeta insanlıkla telif edilemiyecek kadar büyük bir kusur ve günahtır.

***

Bu hiyanet ve nankörlük vesikasından size bir fasıl daha alacağım. Bu kitabın muharriri, bunca bilgisine de rağmen hakikati göremiyor. Belki bu sahifelerdeki Türk düşmanlığı samimî bir kanaatin ifadesidir. O zannediyor ki Osmanlı devleti Arnavutlara zulmeden bir imparatorluktur. Bütün idaresizlikler Türklerin menfaatine ve hesabına kasten yapılıyor. Ne kadar yanlış! Osmanlı devletinin fenalığı yalnız Türlereydi. Başka milletler bakımından onun kadar müsavi hak veren, hürriyet veren, şeref ve itibar veren, idare ettiklerinin ne milliyetine, ne dinine, ne mevcudiyetine el dokundurmıyan başka bir imparatorluk tasavvur edilemez. Hattâ ona bir imparatorluk demek yanlıştır. O, bir milletler müttehidesiydi. Orada her unsur en az Türk kadar her çeşit hakkına sahipti. Bunlar, içeriden dışarıdan gelen tahriklerler, hiyanetlerle, nankörlüklerle yıkılan bu imparatorluğun perişanlık ve ıstırabındaki hisselerini söylemiyorlar. Düşman tahriklerine nasıl âlet olduklarını söylemiyorlar. Nakledeceğim satırlarda bahsedilen yolsuzlukları yapanlar kendilerinden değil miydi? Meşrutiyetten evvel, Türkiyeyi bir Arnavut sadrazam idare ediyordu. Sonra da ayni kandan olan Şemseddin Sami bey hiç bir vicdan azabı duymadan şu satırları yazıyor:

Arnavutluğun fikaralığı ve Arnavutluğun hükûmetsizliği

FASIL — 10

Bundan biraz evveline gelinciye

(Sonu 11 inci sahifede)

Yirmi yıl, evvel bugün!

Bir devri değiştirdi, bugün yirmi yıl evvel,
Göklerde karanlıkları râm etti de bir el.

Yurdun ki büyük nura babandan alışıktır;
Ey Türkün asıl oğlu senin hakkın ışıktır!

Taştan bile sağlamsın, ağaçtan bile gürbüz;
Alnında güneş doğdu, uyunmaz güpe gündüz.

Yıldızlar, ışıklardır, alevlerdir akan sel;
Yüksel, güneşin doğduğu son noktaya yüksel!

Mithat Cemal KUNTAY

Yazan : *ENVER BEHNAN ŞAPOLYO*

TÜRK SARAYLARINDA Cariyelerin Hayatı

HAREMİ HÜMAYUN ÂDETLERİ

Osmanlı imparatorluğu Fatih devrinde ...etli bir imparatorluk haline gelince, sa... hümayunda da merasim ve teşrifat o de... kuvvetlendi ve sarayın kendine mahsus ...i doğdu. Bu âdetlerin bir kısmı tâ eski ... denberi gelen âdetlerdi, fakat sonra... büyük imparatorluğun bünyesine göre ... genişledi, bu âdetlere riayet bir an'ane ...ne geldi. Fakat saraya ve bilhassa haremi ...yuna ait âdetler, herkes için meçhul ...ı. Harem hayatı asırlarca esrarengizliğini ...afaza etti. Hakikaten altı yüz yıllık bu ...orluğun saray hayatı nasıldı? Padi... lar nasıl bir muhitte ve ne gibi âdetlerin ...inde yaşadılar ve terbiye edildiler? Va... sultanlar, Şehzadeler, Sultan hanımlar gibi merasime tabi olarak yaşamışlardır? Bunları tetkik etmek, tarihimizin ka...lık bir sahifesini aydınlatmak demektir. ...rayı hümayunda padişahların annelerine ...lide sultan ünvanı verilirdi. İlk defa Os... lı sarayında padişahlardan (Murat III) ...nesine (Valide sultan) diye hitap etmiş ...ndan sonra gelen padişah annelerine (Va...de sultan) denilmek âdet olmuştur. Bir pa...işah tahta geçtikten sonra, ertesi günü bü...k bir alayla Valide sultan, Eski saraydan, ...anı sarayına gelirdi. İkinci Mahmut, ...lide sultanın mutantan alayını sarayın orta ...sında karşılamıştır. Bu suretle Nakşıdil ...anası olarak merasimle

...sarayda padişahtan son... gelen mühim bir mevki idi. Bu sebeplidir ...saraylılar, oğlan evlât doğurmak için can ...arlardı. Erkek çocuğu olan cariye daha sonra ...an olurdu, sarayda mevkii artardı. Oğlu da ...işah olunca Valide sultan olmak, en bü...k bahtiyarlıktı. Çocuklarının küçük yaş...ından ve bazan da iktidarsızlık ve cehale...den istifade ederek, Osmanlı tarihinde bir ...adınlar saltanatı) açmışlardı, Kösem sul... Turhan sultan bunların en meşhurları... Valide sultanların sarayda ayrı daireleri, ...lilerine hizmet eden cariyeleri, kalfaları

Bu suretle Topkapı sarayında padişah-

...lardan sonra, en büyük mevki Valide sultanlara ait olup, bütün devlet ricali Valide sultanla hoş geçinirler, onlara büyük saygı gösterirlerdi. Valide sultanla arası bozulan bir vezirin sadareti elden gider, kellesi de uçabilirdi.

Şehzadelere gelince : Osmanlı padişahlarının büyük erkek oğluna ilk zamanlarda (paşa), yani (başağa) denilmek âdet idi. Sonraları bu ünvan vezirlere verilerek, bütün şehzadelere Fatih devrine kadar (çelebi) denilmek âdet olmuştu. Daha sonraları da çelebi yerine padişah oğullarına (efendi) denilmiye aşlanıldı. Kız çocuklara da (sultan) denilirdi.

Birinci Ahmet zamanına kadar şehzadelerin çocuk yapmaları menedilmemişti. Fakat bunların çocuklarının kızlarına (Hanım sultan) oğullarına da (Bey) ünvanı verilmişti. Sonraları bu ünvanlar, sultanların vezirlerden olan çocuklarına verildi. Son zamanlara kadar, sultan zadelerin erkeklerine (Bey) ve kızlarına da (Hanım sultan) demek âdeti devam etmişti.

Padişahların çocukları kaç anadan doğarsa doğsun, bütün bu çocuklar bir dairede beraber yaşarlardı. Bu daireye (Bucak) adı verilirdi. Bucağın içinde büyüyen sultan ve şehzadelerin de ayrı ayrı daireleri vardı. Her sultan veya şehzade kendi cariyelerile beraber yaşardı. Bu dairelere de (Ev) adı verilmekte idi. Meselâ filânın evi, cariyelerine de filân sultan efendinin (Evlisi) derlerdi. Bunların yemekleri aşhaneden geldiği zaman, her sultan kendi evinde yemeğini yerdi. Sarayda hizmet edenler sultan ve şehzadelere (Devletliler) diye hitap ederlerdi.

Şayet, bir şehzadenin annesi küçük yaşta ölürse, padişahın dairesine geçirilir, orada kendilerine ayrılan kadın efendilerin terbiyesine tevdi edilirdi.

Şehzade veya sultanların biri ölürse, onların hizmetinde bulunan bütün kalfalar, cihazları verilerek saraydan çıkarılırdı, bütün bu kalfalar (Hünkâr defteri) ne kaydolunurlardı. Bir şehzade doğduktan sonra kayıtları yapılırdı. Bunların baltacıları, harem ağaları ve tablaları ayrılırdı, tahta geçen şehzadelerin dayesi, hazinedar ustası, dadısı, çamaşır ustası ve baş cariyesi sırasile yedi usta makamına terfi ettirilirdi. Şayet sultan hanımlar da evlenirlerse, bu usul üzere yedi ustalık makamlarına seçilirlerdi. Sultan ustalarının maaşları padişah tarafından verilirdi. Sultanın hazinedar ustası, sultan sarayının en büyük âmiri idi.

Şehzadelerin oturdukları odaya bucak, her bucağa bakmak üzere de padişah tarafından bir (Oda kalfası) tayin olunurdu. Kalfaların maaşları vardı. Bunların kıdemli olanlarının da ayrıca sabun, şeker, kahve ve mum gibi tayınları olurdu. Kalfalar bu tayınlarını biriktirip, hariçteki azatlı kapı yoldaşlarına ve tanıdıklarına armağan suretile saraylıların tâbirince (cevap yapıp) gönderirlerdi. Bu cevaplara çörek, saray fırıncılası ve saray tatlıları da ilâve edilirdi.

Bu cevap diye anılan hediyeler bir ç... maşır sepetine konulur, üzerine de bir bez astar sarılır ve kırmızı balmumu ile mühürlenir, mührün altına da (İsimlik) denile adres pusulası bağlanırdı. Bu (cevap sepeti) harem ağaları tarafından haremden çıkarılır baltacılara verilir, baltacı yamakları da a... edilen eve bu hediyeleri götürürlerdi.

Acemi olan cariyeler bucağın kıdem... kalfaları terbiyesine verilirdi. Her kalfan... bir çok acemileri vardı. Kıdemli kalfa... nın muavinine (Küçük kalfa) derlerdi. küçük kalfalar acemileri hamama koyma... çamaşırlarını yıkamak, elbiselerini giydir... saklamak işlerine bakarlardı. Bu acemi küç... kızlar kalfalarının odasında bulunan (mu... sandıra) adı verilen yerde yatarlardı. M... sandıralar, odaların yüklüğü üstünde bir ...tak yeridir. Bunların maaşlarını kalfa... saklarlardı. Kalfalar yaşlı başlı kadınlardı.

Sarayda bulunan cariyelerin hiç biri ... ka giyemezlerdi. Yaz ve kış ince gömlek ...tüne üç etekli entari giyerlerdi. Soğuğa ...yanamıyanlar, ancak arka eteklerini oni... larına örtebilirlerdi. Cariyelerin kıdemli

58

lanları, kışın çok kere sıcak bulunan hamamın camekân odasına gidip ısınırlardı, acemiler bu haktan da mahrum edilir.

Sultan Mahmut zamanında kalfalar, başlarına dökme püsküllü fes giyip, fesin üstüne oyalı yazma yemeni ile bir çatkı bağlarlardı.

Bütün kalfalar, üç etekli entari altına topuklarına kadar bol paçalı şalvar giyerlerdi. Bellerine şal sararlardı. Şalın arkası üç köşeli bir ucu bellerinden sarkardı. Ayaklarına da çorap, terlik giyerler, yaşlı olanlar da kışın hırka giyerlerdi. Sultan Abdülhamit zamanında sarayda fese mukabil (hotoz) modası çıkmıştır. Acemi kalfaların saçları daima örmeli olurdu. Cariyeler oda içinde terlikle gezemezler, terliklerini çıkarıp çorapla gezerlerdi. Yalınayak gezmek de ayıptı, yalınayak olanlara (payzenlik) derlerdi.

Bir gözde cariye (İkbal kadın) efendilik derecesine varmadan kürk giyemezdi. Sultanlar da kürk giyemezdi, ancak evlenenrin cihazına kürk koyarlardı. Saraylılar sokağa çıktıkları zaman ayaklarına terliğe benziyen bir nevi ayakkabı giyerlerdi.

Kalfalar, acemilere okuma ve yazma da öğretirlerdi. Cariyelerin devletlileri hamamda yıkanmak üzere girdiği zaman kalfalar da topuklarına kadar uzun, baştan geçme beyaz patiskadan yapılmış birer gömlek giyerler ve sıcaktan terledikçe, bu gömleği sıkça, sıkça değiştirirlerdi.

Cariyelere çok kere bahçeye çıkmıya izin verirlerdi. Buna (halvet) denilirdi. Bu zaman bu cariyeler, bin bir çiçekler içindeki saray bahçesine dağılırlar, şen kahkahalarla kelebekler gibi uçuşurlardı.

Cariyeler sultanlara bahçede rastgelirlerse, alkışlarlardı. Bu da bir saray âdeti idi.

Cariyelerin bahçe eğlencelerine doyum olmazdı. Çok kere şehzadeler gelerek, bunların oyunlarını hayranlıkla seyrederlerdi.

Şehzadelerin ve sultanların dairelerinde kırmızı ve bayaz ve sarı renkte birçok papağanlar bulunurdu. Bunlara su ve yem vermek hizmeti küçük kalfalara aitti. Sarayda kalfaların en büyük âmiri (saray ustası) ydı. Buna (kethüda kadın) derlerdi Kâhya kadınlık, haremi hümayunun en büyük rütbesidir. Bütün saray halkı kâhya kadınlara saygı gösterirlerdi. Acemi cariyeler biribirine (yoldaşım), kıdemli olanlara da (kalfam) derlerdi. Enderun ağaları, kıdemlilere (lâla), acemi olanlara da (lâladaş) derlerdi.

İşte Osmanlı saraylarında Valide sultanların şehzade ve sultan hanımlarla cariyelerin saray hayatı bu şekilde cereyan ederdi. Bunlar Türk saraylarının gizli taraflarıdır.

Harem hayatı diye Avrupalıların kafalarında esrarengiz yaşıyan kısımlar bunlardır. Sarayın kalelerle çevrilmiş duvarları içinde gizli kalmış âdetler, kimbilir ne gibi aşk maceraları tarihin, karanlığına gömülerek kaybolmuştur.

Enver Behnan ŞAPOLYO

Yazan: O. S. O.

Koynumuzda BESLEDİKLERİMİZ!

(Başı 8 inci sahifede)

kadar Arnavutluk zengin ve mamur idi. Arnavutlar hizmeti askeriyelerine mukabil aldıkları maaşat ve muharebelerde kaptıkları emvali ganaim ve müstahsilât ve sanayii mahalliye ile yaşarlardı. Hükûmete verdikleri vergiler pek az ve hafif idi. Hariçten Arnavutluğa getirdikleri paradan pek azı dışarı çıkardı, kısmı küllisi memlekette kalırdı. Bundan memleketin serveti umumiyesi ve mamuriyeti hasıl olurdu. Bugün böyle değildir; bugün Arnavutlar ücret mukabili askerlik etmeyip asker boyunduruğu altına girerler, muharebeden sırmalı elbise, altın ve gümüş esliha ile avdet etmeyip çırçıplak, kopuk ve hasta dönerler. Mahalde bir şey imal edilmez, çünkü yerli amele Avrupa fabrikalarile başa çıkamaz. Arnavutların eline geçen bir miktar nukut dahi ellerinden kayıp Avrupaya gider. Hükûmetin vergileri çok ağırdırlar, büyük güçlükle ödeyebilirler. Eski kazançları kalktı, yerlerine yenileri gelmedi. Yollar için ayrı öderler, yol yoktur. Dereler ovaları garkederler, bu batalıktan çıkan sıtmalar ahaliyi daima zayıf ve hasta tutarlar, işliyemezler, hastalıktan, açlıktan ölürler. İşte böyle büyük fena bir fıkaralık bütün Arnavutluğu kapladı. Arnavutlukta hükûmeti Türkiye yalnız vergi ve asker toplamak içindir. Yirmi yaşına girdin, sen Arnavudoğlu, gel uzak yerlerde bir kışlada kapan otur!Gel, sen Arnavudoğlu bir keçi için senede beş kuruş öde,ki bu keçiden bir senede bu paranın yarısını bile çıkaramazsın! Türk memurun işi budur, fakat hükûmet yine yoktur. Malı ve evlâdı gaspedilen köylünün kulübesinden zaptiye çıkar, arkasından hırsız girer çalar, düşman girer öldürür. Köyleri soymıya muktedir olan o Türk memuru hırsız ve düşmandan muhafaza etmiye muktedir değildir!

Zavallı Arnavut! Canını ve malını muhafaza edebilmek için elinde silâh ile gece gündüz bekler. Fakat silâhını bırakır ise! Çünkü hükûmeti Türkiye muhafaza edemediği köylü Arnavutların elinden silâhını alıp ellerini bağlı olarak hırsız ve düşman karşısında bırakır. Bırak ki hükûmeti Türkiye memurları namuslu Arnavutları soymak için haydutlar ile birleşirler. Böyle bir idareye hükûmet namı verilir mi? Hiç bir vakit. Arnavutluk gayet fena bir idare tahtında bulunuyor. Hiç hükûmet yoktur. Arnavutlar her gün beyinlerinde münazaa ederek biribirlerini vururlar. Arnavut kanı beyhude dökülüyor. O değerli kan ki Arnavutluğun muhafazasından ve selâmetinden başka bir şey için dökülmiyecek idi! Fıkaralık ve hükûmetsizlik, cehalet kavgayı, ittifaksızlığı, muhabbetsizliği tevlit eder. Fakir, cahil, ittifaksız, biribirlerine düşman olan Arnavutlar kendi aralarında vuruşuyorlar. Beyhude yere kendi kanlarını döküyorlar. Gittikçe kayboluyorlar! Derin ve ağır bir uykuya dalmışlardır. Komşuları ise günden güne uyanırlar, terakki ederler, çoğalırlar, Arnavutluğun içerisinde büyük adımlar atarlar, bütün bütün parçalamıya hazırlarlar. Bugün Arnavutluk bu haldedir.

MİLLİ KÜTÜPHANE ANKARA

HİKÂYE

Maç Dönüşü

Yazan : Nazım Aslanger

Boğaziçi iskelelerinde işliyen vapurlardan biri taşıyacağı insan adedini üç misli kalabalığı yüklemiş, yordu.

Deniz, dağ, gök, her taraf kapkara lık...

Projektör sahilde dolaşıyordu; [illegible] görünen manzaralar: Köhne iskele, harap bir yalı, ufak bir balıkçı kayığı, rıhtıma vurup beyaz köpükler halinde yükselen dalgalar... Uzaklarda evlerde yanan ışıklar, karanlıkta görünmiyen bir kahramanın kınındaki hançer gibi suların derinliklerine saplanıp kalmış...

Mehtaplı bir geceyi özliyen tenha siyah bir örtüye bürünmüş; tatlı rüyalarına dalan ihtiyar bir [illegible] hatırlatıyordu.

Hava, genç bir kızın özene bezene yaptığı ince saç tuvaletini hırpalıyacak kadar rüzgârlı; deniz, yorgun-

Vapurun içini dolduran kalabalık pazar gezmesinden dönüyor; kahvedeki sıcağa davanamıyanlar güverte esen rüzgâra bağırlarını açmış [illegible] lenivorlardı.. Ayakta duranlar oturanlardan fazla idi...

Vapurun ön kısmı futbol maçından dönen ekserivetle ovunu kavga ile bitiren yahut baska ugvunsuz bir hareketle yarıda bırakan- genclerle dolu: oturmus hep bir ağızdan sarkı söylüyorlar, sesleri perde perde yükseliyordu...

Türküyü onlar uydurmus; alelâde fakat kelimelerin altında saklı duran mâna: Ahlâk ve terbiyenin hudutları dısında kalıyordu.

Güvertenin ön kısmında oturan başlı kimseler sarkının güftesini [illegible] bulmuyorlar fakat biraz daha zeki olanlar sözlerin mâna derinliklerine dalıyor ve yüzlerinde tiksinti ve-

rici bir şeyden iğrendikleri zamanki sert çizgiler beliriyordu.

Şarkı bir iki defa tekrar edildi; bazı yerlerinde ses duyulmuyor onun yerine kahkahalar yükseliyordu. Yayılan ağızlarda kelimelerin uzanışı ve bir den olmıyacak yerde kısalışı söyliyenlerin sarhoş olduğunu belli ediyordu...

Vapur, yolcuyu aktarma etmek için iskeleye yanaşınca; gençler evvelâ geminin güvertesinden sahile,

VECİZELER

Birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için.

Dağılan çöker. Daima bir, daima toplu.

Türk vatanı bölünmez bir bütündür.

Türk topraklarında, Türk sularında, Türk göklerinde Türk bayrağı.

Denk bütçe, düzgün ödeme, işte Cümhuriyet maliyesi.

bağrışarak, birbirini ite kaka -muz ağacından yere inen maymunlar gibi atladılar...

Vapur boşalınca, iskeledeki kalabalık birbirini itmiye başladı; biraz sonra kadınların ve çocukların bağrışmaları bir çığlık halini aldı...

Hayret; nasıl küçücük bir yerden o kadar kişi denize yuvarlanmıyordu!.. İskeleye diğer bir vapur yanaştı. Acaba buna mı binilecekti? Hiç kimse bilmiyor fakat herkes bir şeyler söylüyordu.

İskele memuru kalabalığın arasında ezilmiş; sesi çıkmıyor, lâkırdısı duyulmuyordu...

Nihayet anlaşıldı, ikinci gelen vapura binilecekti...

Genç ve kuvvetli kimselerden toplanan bir yığın kalabalık vapura hücum etti. Arkadan çocuklar ve yaşlı kadınlar; pazar gezintisine lânet ederek yorgun ve bitkin bir halde yürüyorlardı.

Tam bu sırada vapura giren kalabalığın yarısı dışarıya fırladı: «İçerde kavga var. Bıçak çektiler...»

Bu sefer iskelenin üstünde ikinci bir dalgalanma oldu. Kalabalık ne tarafa gideceğini şaşırmış; tuzağa düşen, homurdanan, yaralı bir hayvana benziyordu..

Biraz ilerideki iskele azinosunda, her şeyden habersiz; radyo dinliyen polis memuru çağırıldı...

Nihayet vapurdan, boş iskeleye, iki polisin ve dört bekçinin arasında üç kişi indirildi.. Şimdi kalabalık onları seyrediyordu...

Bir tanesi uzun boylu bir arap; bu zavallının, Afrika güneşi altında seyyahların çantalarını yaşıyan cinsini hatırlatan vahşi, soytarı bir gülüşü vardı.. İkincisi: Kısa boylu, yağız, dağınık saçlı bir kundura boyacısından farkı yok.. Üçüncüsü: Kollarını açmış, serbestce sallıyor, kabarmıya hazır bir baba hindiye benziyordu...

Bu işlerin hiç te yabancısı olmadıkları cesur ve lâkayt yürüyüşlerinden belli idi...

***

Vapur kalktı... İskele yavaş yavaş gözden kayboluyordu. Simdi simgerle siyah tahtaya biraz evvel çizilmis olan- sekiller siliniyordu...

Vapurun kenarında, fakir kılıklı, yaşlıca görünen, otuz beşlik bir kadın oturuyordu. Sırtında kahve rengi

manto, başında başörtüsü ve ayağında eski ayakkapları ile ne kadar nazin bir duruşu vardı... Sefalet onu vaktinden evvel ihtiyarlatmış...

Önünde demir parmaklıklara tutunmuş, denizi seyreden altı yedi yaşlarında sarı saçlı, kırmızı yanaklı, topaç gibi iki oğlan çocuğu duruyordu.

Ana (bu kadın); denize sarkan çocuklardan birini omuzlarından geriye çekti, sonra: «Yavrum» dedi «bir daha başını uztama; vallahi denize düştüğün gündür...»

Vapur sahilden açıldıkça sular sertleşiyordu. Denizi yaran vapurun gürültüsü ve dalgaların üzerindeki beyaz köpükler; bir kaç tane kurşun yarası aldıktan sonra homurdanarak, toz toprağın içinde yuvarlanan vahşi bir hayvanın tüylerine benziyordu...

Ana; pazar günü vapurların kalabalık oluşuna kızan yanındaki kimselere: «Aman» dedi «büyük sözüme büyük tövbe, bir daha pazar günü dışarıya çıkmam... Tövbeler olsun... Bakalım şimdi bu çocuklarla, vapurdan iskeleye, nasıl ineceğiz.. Ah! hep onu düşünüyorum. Çocuklar ufak; kalabalıkta ezilecek diye korkuyorum... Yardım eden biri olsa, o kadar çekinmem...»

Kenarda duran uzun favorili, parıldıyan saçları yağla taranmış, beyaz ceketli, mavi gömleğinin yakası açık, güneşte yanmış esmer bir genç: «Bayan» dedi «merak etmeyin çocukları biz buradan veririz.. Siz inin iskeleye kâfi...»

Ana: «Ah» dedi «çok teşekkür ederim kardeşim.. Demin vapura binerken bizim halimizi görseydiniz...»

Genç adam: «Evet» dedi «bugün biz de maçtan dönüyoruz.. Hayret; ben bu kadar kalabalık olacağını tahmin etmezdim.» Yanındaki arkadaşına sordu: «Değil mi Hasan?»

Ana, tekrar çocukları geriye çektikten sonra; bir tanesi yüksek sesle a.. b.. c.. diye harfleri saymıya başladı.

Genç adam: «Okula gidiyorlar mı?» diye sordu.

Ana; «Ahh...» diye içini çektikten sonra «yalnız bunlar değil ki evde on beş yaşında bir kızım daha var. Bu (çoruklardan birini gösterdi) oğlum okumıya başladı; bakalım bu sene gidebilecek mi?

«Neden»

«Eh, zaman malûm... Parayı nerden bulacağız?»

«Babaları yok mu?»

«Allah kahretsin babaları olacak herifi... Boşanalı iki sene oluyor...»

«Peki nafaka almıyor musunuz, niye boşandınız? Böyle şeyler sorulmaz ama kusura bakmayınız...»

«Zararı yok kardeşim.. Nasıl nafaka alayım , çalıştığı yeri bilmiyorum ki... Şofördü.. En oldukça iyi para kazanırdı. Sonraları rakı içmiye başladı. Hoş önce de içerdi ya... Fakat bu kadar değil... Nihayet bir kadına tutuldu, onunla üç ene yaşadı, bize haftada bir defa yahut hiç uğramazdı. Kazandığı paraları o kadın yiyordu. Ben, bu hayata üç ene dayandım.. Herkes, konu komşu, bana boşan, dediler.. Zaten hayırlısı da bu idi. »

«Şimdi çocuklara siz bakıyorsunuz demek; bir yerde mi çalışıyorsunuz?»

«Evet; önce rejide çalışıyordum. Şimdi kutu fabrikasındayım.. Çok pis ve mundar yerler; böyle olmakla beraber gündelikler iyi olsa bari... Gece yarısına kadar çalış boğaz tokluğuna. Ona bile yetmiyor... Nafaka diyorsunuz; herifi nerde bulayım, boşanmak için mahemeye verdiğimiz zaman, çalıştığı yeri mahsus terketti başka bir yere girdi... Hâkime; şimdi hiç bir yerde çalışmıyorum, dedi... Çocuklar olmasa, ben nerde istesem karnımı doyururum...»

«Doğru.. O, çalıştığınız yerlerde az yevmiye verirler...»

«Başka taraflarda iş bulsam, hiç orada durur muyum... Şimdi zaman malûm; arkası olmıyana, kırılıp dökülmesini bilmiyene iş nerede!.. Herkes o yolun kervanı..»

«Benim çalıştığım daire büyüktür. Oraya bir kaç hademe alacaklar.. Hem de iyi para veriyorlar.. Bir müracaat etseniz...»

«Çok iyi olur.. Fakat, ben yalnız gidersem hiç yüzüme bakmazlar.. Bir tanıdık falan olsa... Meselâ siz... Hem neresi dediniz?..»

«İnhisarlarda.. Merkezde.. İsmim Kâşif.. Ben orada memurum; isterseniz size bir adres yazayım beni orada arayın...»

Genç adam; cebinden kalem kardı; yanındaki arkadaşından toz yakkaplarını sardıkları sarı kâğıt bir parça istedi ve biraz ilerideki pulün ışığına doğru uzandı...

Ana; yazılı kâğıdı eline aldı çantasının içine koyduktan sonra «Çok teşekkür ederim» dedi «ben zi bu günlerde rahatsız ederim...»

Genç adam sırf lâf olsun di «Çocuklar babalarını ararlar mı?» di...

Ana; yarasına dokunulmuş insan gibi yerinden sıçradı: «Ha Hayır!» dedi «hiç bir zaman ar lar... Bakın.. «Çocuğu omuzundan riye çekti; «Söyle oğlum, babanı se yor musun?» Çocuk omuzunu «Eyyy» dedikten sonra başını doğru çevirdi. Mahzun gözleri k lık suların derinliklerinde bir şey arıyordu...

Konuştular; çok eskiden t iki ahbap gibi uzun uzun konuş Ana, biraz daha hayatını anl

Vapur kadının ineceği yanaştı; genç adam çocukları indirmek için anaya yardım etti.

Kadın: «Allahısmarladık, ek olmayın...» dedikten sonra iskeled çocuklara el uzattı...

Vapur sahilden uzaklaştığı zaman genç adamın arkadaşı: «Kâşif» dedi «karıyla amma da uzattın lâkırdıyı.. Bir matah olsa bari... Üstelik bir de daireye çağırdın... Ulan sen zaten orada bin iltimasla bir yer kapabilmişsin; otur oturduğun yerde.. Hani seninkisi şuna benziyor: Aptal fare, başını sokamadığı delikten geçmiye uğraşırken kuyruğuna bir de kabak takarmış...»

«Yahu sen de amma adamsın be; benim de gözüm senin kadar görüyor. Azizim kadını ben daireye çağırdımsa kendi için değil.. Ne dedi, duymadın mı? Evde on beş yaşında bir kızı varmış.. Belli olmaz bakarsın o işe yarar bir şey çıkıverir...»

Sular hıçkırıyordu. Onlar, acaba ahlâkı ve onun temeli olan sosyal bağlılığı her şeyden üstün tuttuğumuz devirlerin maziye gömülen günlerine mi ağlıyorlardı?..

Nazım ARSLANGER

Efe türküsü

Altımızda kır at, elimizde gürz
On atım uzaktan nokta görürüz.
Bir vururuz, yere bir devirirız
Ne düşman var çatlasın derdinden.

Yağız at kişnerken durmak nemize
Yalçın kayalıklar düz gelir bize.
Günler şöhret katar şöhretimize
Anılırız Edirneden, Mardinden.

Mintanımız al kanlara belene
Yazık sözümüze karşı gelene.
Canlarımız feda erkek olana
Hoşlanırız yiğitlerin merdinden.

Deli gönlümüze ovalar dardır
Bizim meskenimiz zümrüt dağlardır.
Başı boş otutmak erkeğe ardır
Dört nalla gideriz düşman ardından.

Başladık mı şarka, garbe sefere
Allah sesi iman verir koç ere.
Bir yâr gibi kavuşuruz zafere
Haraçlar alırız küffar yurdundan.

Başak gibi ne ordular biçeriz
Susmayan düşmanın kanın içeriz
Geçtiğimiz yerlere nam saçarız
Kim korkmaz ki biz dağların kurdundan.

Fezaî

●

Milâs bağları

Hocam Melâhat Sezener'e:

Yaz gelende menekşeler açılır.
Bir cennete döner Milâs Bağları.
Kâinata zevk ve neş'e saçılır
Yanıp yanıp, söner Milâs Bağları.

Çayırlarda beyaz kuzular zıplar,
Bahçelerde kızlar papatya toplar
Yaylâlara çıkar «gönülharap» lar
Aşk içinde yanar Milâs Bağları...

Şemsi Belli

Yazan: Adnan GİZ

AVRUPANIN İlk Cumhuriyet İnkılâbı

İstanbulda Nasıl Karşılandı?

(Başı 6 ncı sahifede)

lüğün safiyetini imkân nispetinde istismar etmiş ve her fırsatta onları arkadan vurmuşlardı. Osmanlı ricaline gelince, onlar realiteden ziyade hissiyata, köklenmiş kanaatlere kıymet veren insanlardı. Fransanın meydana çıkan her ihanetine rağmen yine an'anevî Fransız dostluğuna toz kondurmaz, yine Fransanın peşini bırakmazlardı.

İhtimal biraz da bu yüzden Fransız inkılâbının diğer monarşilerde yarattığı büyük telâştan Osmanlı ülkesinde hiç bir eser görülmedi. Zaten Babıâli kendini Avrupa manzumesinden son derece uzak tutmıya çalışıyor, hariciye işlerini çeviren Reisülkitap efendiler hakikatte Osmanlı imparatorluğunun o kadar bağlı olduğu Avrupanın, bütün siyasî olaylarına karşı bir «üslûb-u hakîmane» ile dudak bükerek kavuk sallamayı büyük bir siyaset sayıyorlardı. Halbuki ihtilâl haberleri bütün Avrupayı dehşete vermiş, hürriyet ve inkılâp kıvılcımlarının kendi ülkelerine sıçramasından korkan krallar Fransaya karşı derhal enerjik tedbirler almışlardı. İngiltere Hariciye Nazırı meşhur Pit bir kaç ay zarfında bir çok devletlerle Fransa aleyhine bir birleşme vücuda getirmiş ve Türkiye, İsveç, Danimarka, İsviçre devletlerinden başka bütün Avrupa hükûmetleri bu ittifaka girmişlerdi. Hattâ Fas şahı bile «krallarını öldüren Fransızların Cenabıhakkın ve hükümdarların düşmanı olduklarından bahsederek» kendisinin de bu anlaşmıya yardım edeceğini ilân eylemiş, tabiî bu yardım va'di sadece sözden ibaret kalmıştı.

Osmanlı devleti bu esnada dürüst bir bitaraflık siyaseti güdüyordu. Avrupada harp başlayınca Babıâli derhal bitaraflık tedbirleri almış, muharip devletlere ait gemilerin Türk karasularında birbirine taarruz etmemesi için bütün sahillere emir göndermiş gibi, elçilere de takrirler vermişti. İnkılâbın İstanbulda yarattığı ilk hareket Fransız kolonisinin yaptığı nümayişler oldu. Buradaki inkılâp taraftarı Fransızlar göğüslerine hürriyet alâmeti olan üç renkli kokardlar takmışlardı. Halbuki diğer ülkelerde Fransızların bu tarzda gösterilerde bulunması menolunmuştu. «Ama devleti aliyede böyle şeylere ehemmiyet verilmediğinden gerek İstanbulda ve gerek sair Türk şehirlerinde Fransızlar aynile Fransada olduğu gibi alâmeti cümhuriyetin ilânında serbest idiler.» (*). Bu serbestîden istifade eden inkılâp taraftarı Fransızlar bir gün sefarethanenin önünde toplanarak eski sefir Şuvazöl'ü kralcıdır diyerek kapı dışarı ettiler ve yerine baş tercümanlıktan emekli ihtiyar Fonton'u getirdiler. Eşyasını alıp Rus sefarethanesine sığınan Şuvazöl artık Fransaya dönemiyeceği için Rusyaya çavuşup gitmişti. İnkılâpçı Fransızlar her pazar sefarethanede toplanarak ziyafetler çekiyor, şenlikler yapıyorlardı. Fakat bu haller Fransaya düşman devletlerin elçilerini fena halde sinirlendiriyor, ikide birde Babıâliye giden sefaret tercümanları: « —Fransızlar karşı Galatada şöyle edepsizlik, böyle bednamlık edip hattâ başlarına kokarda takmala kanaat etmiyerek Fransa sefarethanesinde serbestlik alâmeti olarak bir sırık dikip etrafında güna

(*) Cevdet Paşa : Cilt VI. Sahife 151.

gün maskaralık yapıyorlar. Bunların men ve tedibi devleti aliyenin vazifesidir.» diye feryadı basıyorlardı. Atlatma siyasetinde pek mahir olan Babıâli ricali ise takdire değer bir bitaraflıkla onlara: « — Devleti aliye Fransız maddesinde bitaraftır ve devleti aliyede bu makule alâmetler muteber olmamakla gerek kral taraftarı ve gerek cümhur tarafgiri memaliki mahrusada bulunan bilcümle Fransaluları devleti aliye Fransız milleti bilir ve cümlesinin ticarete dair umur ve hususuna müsaade eder.» cevabını veriyorlardı.

Bir gün Avusturya baş tercümanı reisülkitap Raşit efendiye giderek:

« — Allah şu Fransızların lâyıkını versin! Bizi dertli ettiler. Aman efendim bari şunların kokardlarını çıkartın!» demiş fakat ondan şu cevabı almıştı:

« — Behey efendim! Biz size kerrat ile ifade ettik ki devleti aliye İslâm devletidir. Bizde o makule alâmetlere itibar olunmaz. Dost devletlerin tüccarını biz misafir biliriz. Başlarına ne isterlerse giyerler ve istedikleri alâmetleri takarlar. Başlarına üzüm küfesi giyseler niçin giydiniz demek devleti aliyenin vazifesi değildir. Kendinizi beyhude yoruyorsunuz.»

1793 te Fransa cümhuriyetinin ilk elçisi Dökurş İstanbula geldi. Fransa cümhuriyeti tarafından Istanbulda oturmıya memur orta elçi tayin edildiğini bir takrirle Babıâliye bildirdi. Fransa cümhuriyeti henüz hiç bir devlet tarafından tasdik olunmadığından Babıâli sefiri resmen kabul edemedi. Fakat çok dikkate şayan bir âlâka göstererek ikram ve iltifatta bulundular. Hattâ Galatada bir ev kiralıyarak oraya yerleştirdiler. Gizlice yapılan konuşmalarda elçi Cümhuriyet hükûmetinin tanınması için ısrar ediyor, fakat bitaraflık siyasetini bozmak istemiyen Babıâli ricali siyasi hayların gelişmesini bekliyerek yine «üslûb-u hakîmane» ile vakit kazanmıya çalışıyorlardı.

Bu sırada Fransada büyük hâdiseler oluyor, gerek dahilde gerek hudutlarda kan gövdeyi götürüyordu. Fransız ordularının Nemçelileri mağlûp etmesi Babıâli tarafından memnuniyetle takip olunmasına rağmen hükûmet adamları cümhuriyetin tasdikında diğer devletlere önayak olmaktan çekiniyorlardı. Bir ara muharebe kışır gibi olarak sulh sözleri ortaya

GÖRÜŞLER

(Baştarafı 5 inci sahifede)

«Yunanistan ötedenberi fertçilik ruhunu benimsemiş bir memleket olduğu için uzun tarihi bir çok dahilî münakaşa ve mücadelelerle doludur. Fakat Yunan tarihi tehlike zamanında ve düşman karşısında harikulâde kahramanlık, vatan aşkı, sebat, sabır ve metanet -bu satırları okurken ürperdiğimi hissediyorum!- misalleri bakımından da zengindir. Onun için General Vilson'un ihtarını icabettirecek tefrika ve nifak eserlerinden ye'se düşmiye mahal yoktur. Yunanistanın büyük bir feragat ve birleşme hamlesi içinde şimdiki halde yalnız müstevli düşmanı düşündüğünü ve mücadeleyi münhasıran ona tevcih ettiğini göreceğimize eminiz.»

Millî şuura sahip bir Türk muharriri, doğru da olsa, bu lüzumsuz satırları yazmak ihtiyacını duyar mı? Yunanistanın dahilî işlerine burnumuzu sokmıya ne sebep var? Müttefikimizin fuzulî avukatlığını yapmak vazifesi bu meselede bize mi düşer?

Bütün bu hafiflikler, ağırbaşlı bir milletin hislerini kavrayamamaktan geliyor. Ne yaşça, ne fikirce, ne tecrübece olgunluk yetişmiyor. İşte benim millî şuura sahip olmak, millî hidayete ulaşmak dediğim şey, budur.

***

◆ ◆

çıkmış, Babıâli bu fırsattan istifade ederek muharip devletlerle Fransa cümhuriyetinin arasını bulmak için tavassut teklifinde bulunmuştu. Dökurş cevaben verdiği bir takrirde «bu sırada yapılacak bir anlaşmanın daha ziyade diğer devletlere faydalı olacağını» bildirmiş ve «Babıâli bu teklifi ile Fransanın düşmanlarını koruyor» tarzında bir serzenişte bulunmuştu. Fransız elçisi bir gece mühendis kıyafetinde reisülkitap Dürri efendinin evine gitti. Yapılan konuşmada Dürri efendi «Devleti aliyenin Fransız cümhuruna beslediği sevgi ve alâka yüzünden böyle bir teklifte bulunduğunu» belirtti.

O günlerde Fransız ordularının kazandığı zaferler üzerine ilk defa Prusya devletiKoalizyondan ayrılarak Cümhuriyet hükûmetini tasdik etmiş ve Felemenk de onun peşisıra yürümüştü. Artık yol açıldığından Babıâli de üçüncü devlet olarak Fransa cümhuriyetini tanımış ve İstanbula gelen yeni elçi Verninak (**) resmen kabul olunmuştu. O sırada Fransada Robespier devrilerek Direktuvar hükûmeti kurulmuş ve Paris isyanını muvaffakıyetle bastıran General Bonapart tarihî rolüne hazırlanmış bulunuyordu. Yeni Fransız elçisi Fransanın Türkiye ile bir ittifak muahedesi yapmak istediğini ısrarla bildiriyor, Babıâli ise diğer devletlerden çekiniyordu. Lâkin Üçüncü Selimin Fransaya karşı beslediği sempati ağır bastı ve Şeyhülislâmdan fetva alınmadan Fransa cümhuru ile bir ittifak muahedesi imzalandı. Gel gelelim değil bu ittifak, aradaki dostluk bile pek uzun sürmedi. Napolyonun dost düşman ayırt etmiyen taşkın siyaseti ve bu siyasetin ilk örneği olan Mısır seferi için Tulon'da yapılan hazırlıklar İstanbuldaki Fransız dostlarını fena halde gücendirdi. Fakat onlar yine kendilerini aldatarak bu ihaneti Fransaya değil, Fransanın bunca yıllık an'ane ve nizamını yıkan inkılâpçılara atfediyorlardı. Tam bu sırada reisülkitap Atıf efendi «ahvali politika» ya dair bir lâyihasında Fransızların bu vefasızlığından şikâyet ederek inkılâbı dile dolamış ve kendi tâbirince «Ruso ve Volter denmekle maruf ve meşhur zındıkların ve anlar misillû dehrilerin bais oldukları bu fitne-yi nâimeyi» şiddetle tenkid etmişti.

Fransız inkılâbının İstanbulda yarattığı ilk ve son aksülâmel bu oldu. Gerçi o tarihten 19 sene sonra İstanbul sokaklarında da bir ihtilâl kasırgası kopmuş ve bir hükümdar başı devrilmişti. Fakat o inkılâpla bu ayaklanma arasında muazzam bir fark vardı. Fransız inkılâbının yarattığı hürriyet, müsavat ve demokrasi fikirlerini ilk defa yurdumuza getirmek ancak Şinasi, Kemal ve Süleyman paşa gibi ilk hürriyet kahramanlarına nasip oldu. Bugün Türk Cümhuriyetinin yirminci yılını kutlularken o fedakâr insanların isimlerini de sevgi ve saygı ile anmayı bir vazife sayıyoruz.

Hasan Adnan Giz

(**) Verninac de Saint-Maur. Cevdet Paşa ve diğer tarihçilerimiz bu ismi Vertenbak şeklinde yazarlar.